

Η ΤΑΝ μια γιομάτη μέρα, όλο ευφορία. Το πέτρινο σπίτι με τις καμάρες και την ροδιά στην αυλή, η φεγγαρόλουστη βραδιά στην ταβέρνα κάτω από τον πευκόφυτο λόφο κι εκείνη η αυθόρμητη έκρηξη του ταβερνιάρη, όταν άκουσε πως ο ξένος μας είναι σκηνοθέτης και ξέρει τα ελληνικά καλύτερα από μας.

- Να μας πει ο κ. Τόνι ποια είναι η δουλειά του! Εκείνος λέει στους ηθοποιούς τι να πουν και τι να κάνουν;

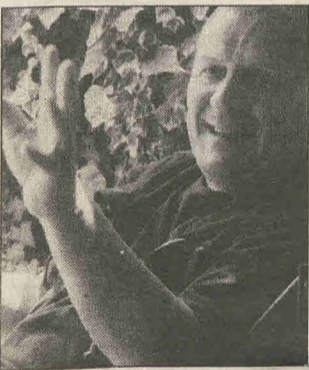
Κι όταν πήρε την απάντηση σε άπταιστα ελληνικά ενθουσιάστηκε.

- Μπράβο κ. Τόνι σε αναγνωρίζω!

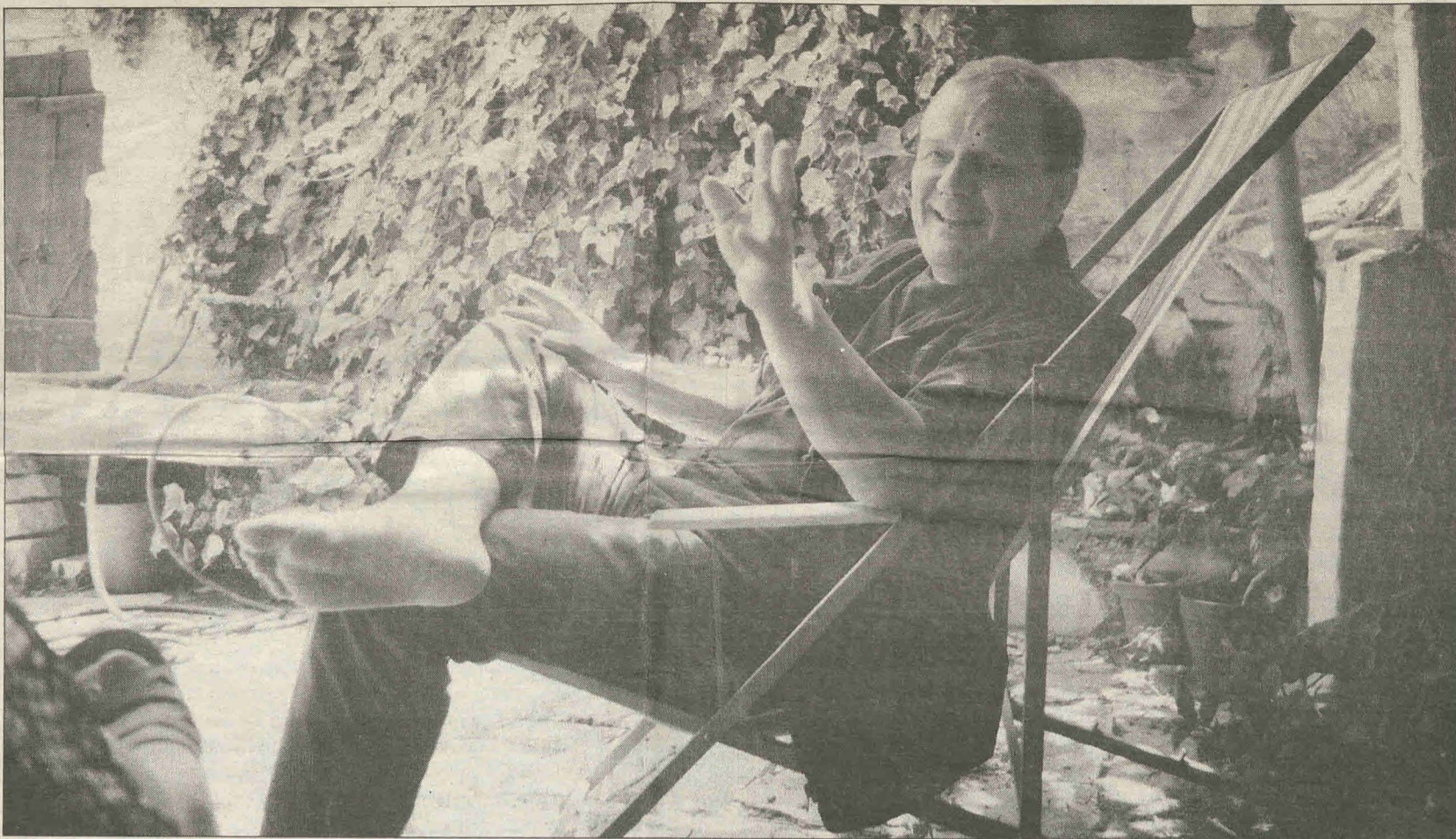
Η γυναίκα του ταβερνιάρη, η Αριάδνη, μας είχε δώσει ένα τραπέζακι άκρη-άκρη πλάι στις ανθοδόχες που κοσμούσαν το τοιχαράκι σ' όλη του την έκταση. Πρώτο-πρώτο ήρθε το παγωμένο ούζο με τα ορεκτικά, ακολούθησαν το χαλούμι, οι τραγανιστοί κεφτέδες, το σουγλάκι, η ντοματοσαλάτα που κολυμπούσε στο λάδι... Και το βασιώτικο κρασί φυσικά...

Το απόγευμα είχαμε πάρει τα μονοπάτια μέσα από τα αμπέλια, βγήκαμε στις σπηλιές όπου έζησαν και άγιασαν σταυροφόροι, σταθήκαμε πάνω από το μικρό, τόσο δα νεκροταφείο με τους ξύλινους σταυρούς και βυθιστήκαμε στο μέγα μυστήριο της ζωής και του θανάτου. Θυμήθηκε τότε ο Τόνι τους σεμνούς τάφους των γονιών του στην πόλη των αθρακωρύχων, το Λιντς που έδωσε και το κέντρισμα για την ποιητική του σύνθεση V (Βέρσους) που ήταν μια γροθιά στο στομάχι του κατεστημένου και τον καθιέρωσε σαν μια από τις πιο επιβλητικές ποιητικές φωνές της Αγγλίας.

Είχε ξανάρθει ο Τόνι, ο Τόνι Χάρισον στην Κύπρο το '89, τον είχα φέρει και τότε στην Βάσα και ξετρελάθηκε με το

χωριό και την ατμόσφαιρά του. Ετσι και στο φετεινό του ταξίδι για τις «Μέρες Θεάτρου» πήραμε και πάλι τον δρόμο για τα βουνά. Τα δυο ρόδια που του είχα δώσει τότε, για να πάρει μαζί του (ήταν Σεπτέμβρης ο μήνας τώρα είναι Ιούνιος και τα ρόδια ήταν μεγάλα, ζουμερά, ολοκόκκινα) ζούσαν συνεχώς μέσα στα γράμματά του. Ήταν κάτι σαν νοσταλγία, μια φωνή που ερχόταν από έναν τόπο που δεν είχε νοθευτεί ακόμα. Τώρα, όταν ξαναγύρισε η κουβέντα στα ρόδια, ο Τόνι μάς είπε πως είχε γράψει ποίημα για τα ρόδια της Πάτμου. Τον είχε τραβήξει εκείνη η κραυγαλέα αντίθεση της τρελής ροδιάς στο μπουμπουκιάσμα της ένα πανηγύρι της ζωής-με τον παθιασμένο έρωτα των πρώτων

Ο Τόνι Χάρισον στη Βάσα

Ο Τόνι Χάρισον, ο Προμηθέας κι οι... φυσαλίδες

Γράφει ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ

Χριστιανών για τον θάνατο, όπως τον εξέφρασε ο Ιωάννης στην σπηλιά του νησιού...

...Καθίσαμε κάποια στιγμή εκεί που άρχισε να σβήνει η μέρα σε μια πέτρινη «δόμη» απ' αυτές που μαστορεύονται σιγά-σιγά με τα χρόνια στα σύνορα των αμπελιών. Στον ορίζοντα προς την δύση είχε ανάψει πυρκαγιά. Ο δίσκος του ήλιου είχε κατρακυλήσει ως κάτω χαμηλά, δίσταζε όμως, ούτε κάτω ούτε πάνω. Μετέωρα, στο δισταγμό, είχαν μείνει κι όλα τ' άλλα. Ούτε κούνια φύλλου, ούτε κελάδημα πουλιού ακόμα κι εμείς παρακολουθούσαμε εκστατικοί αυτή την μετέωρη στιγμή και σιωπούσαμε. Αζαφρα φύσηξε, λες από πουθενά, αναταράχθηκαν τα σπουργίτια που είχαν κουρνιάσει στα κλαδιά των δέντρων και σχεδόν ταυτόχρονα τα χίλια πορφυρά χρώ-

ματα καταποντίστηκαν και χάθηκαν.

- Τι θέαμα! - αναφώνησε ο Τόνι. Μόνο εδώ στους τόπους σας υπάρχει αυτή η μαγεία του φωτός!

Ήταν η κατάλληλη στιγμή. - Μίλησέ μας για τον Προμηθέα σου.

Ο Προμηθέας ήταν η τελευταία, η πιο φιλόδοξη ίσως σκηνοθετική, κι όχι μόνο δουλειά του Τόνι. Προηγήθηκε το ποίημα, εξάλλου ο Τόνι πιστεύει στην απόλυτη κυριαρχία της οπιοποίησης, στον πρωταγωνιστικό της ρόλο σ' όλες τις μορφές τέχνης. Ο όρος «κινηματογραφημένη ποίηση» είναι δικός του, ο ίδιος τον καθιέρωσε. Και το V (Βέρσους) ήταν ένα «κινηματογραφημένο ποίημα» και το «Βλάσφημο γεύμα» και η «Ματιά της Γο-

γρόνας» και η «Σκιά της Χιροσίμα» κ.λπ., κ.λπ.

Στο «Βλάσφημο γεύμα» μάζεψε γύρω από ένα τραπέζι σ' εστιατόριο ονόματι «Ο μαρ Καγιάμ» αφορισμένους κι αναθεματισμένους ποιητές. Τον Ράσντι, τον Μολιέρο, τον Λόρδο Βύρωνα. Μαζί φυσικά κι ο ίδιος ο Τόνι Χάρισον που κι αυτός με τη σειρά του προηλακίστηκε κι αναθεματίστηκε για τον «βλάσφημο λόγο του»!

Το ενδιαφέρον μας όμως τώρα ήταν για τον «Προμηθέα» που τα γυρίσματα που μόλις είχαν συμπληρωθεί ύστερα από δύο χρόνια δουλειάς και που κάποια γεύση του είχαμε πάρει την προηγούμενη στην διάλεξη. Μας κυνηγούσαν ακόμα οι σκηνές με τη μορφή του τσακισμένου ανθρακωρύχου-μνήμη από τα παιδικά χρόνια του Τόνι- που ταυτίστηκε με τον μυθικό ήρωα. Τα γυρίσματα ξεκίνησαν στα κλειστά κι έρημα πια ανθρακωρυχεία του Πιορκόσιαρ, συνεχίστηκαν στις χώρες του τέως υπαρκτού σοσιαλισμού - Δρέσδη, Πολωνία, Τσεχία, Ρουμανία, Βουλγαρία και κατέληξαν στην Ελευσίνα, στην γενέτειρα πόλη του Αισχύλου.

Γενικά όλοι οι χώροι, που επελέγησαν για τα γυρίσματα, είναι με κάποιο τρόπο «κρανίου τόποι». Γιγαντιαία βιομηχανικά συγκροτήματα, μολυσμένη στο έπακρο γη, νεκρά δάση, ποτάμια, θάλασσες, αέρας που πνίγει μια εικόνα εν αποσυνθέσει. Κι ανάμεσα απ' αυτά τα φοβερά στην όψη τοπία περνά σε σιωπηλή πομπή ο επίχρυσος ανδριάντας του μυθικού Προμηθέα σκαρφαλωμένος σ' ένα φορτηγό με τη

γροθιά υψωμένη. Και κάπου-κάπου στην θλιβερή αυτή διαδρομή αγάλματα, απομεινάρια μιας εποχής που χρησιμοποιήσα αλόγιστα κι εγκληματικά τη φωτιά, την υπέρτατη αυτή δύναμη που έκανε τον άνθρωπο Άνθρωπο. Αυτή είναι ακριβώς κι η κεντρική ιδέα και του ποιήματος και της ταινίας: Η φωτιά που από δυναμη δημιουργίας γίνεται δύναμη καταστροφής. Είναι πολλά φυσικά τα μηνύματα και τα επίπεδα του Προμηθέα του Τόνι Χάρισον, ίσως μερικά να είναι και δυσνόητα ο ίδιος όμως πιστεύει πολύ στην ταινία του και την υποβάλε ήδη στην Επιτροπή του Φεστιβάλ Βενετίας. Κι ο ίδιος θα βρισκεται τον Ιούλη στη Ρώμη, για να γράψει τον πρόλογο στην έκδοση της ποιητικής σύνθεσης. Εκεί στην Ρώμη είχε γράψει κι ο Σέλλεφ πριν από 200 χρόνια τον «Προμηθέα λυόμενος» και υπολογίζει να πάει στους ίδιους τόπους όπου είχε δημιουργήσει ο μεγάλος συμπατριώτης του ποιητής.

Την κουβέντα όμως για τον Προμηθέα θα την συνεχίζαμε το βράδυ στην ταβέρνα. Κάποια στιγμή όταν περνούσαμε από το ούζο στο κρασί ο Τόνι φώναξε την Αριάδνη. Ήθελε να μάθει αν μπορεί να βρει στο χωριό σκαμνάκια φτιαγμένα από ανάθρικα.

- Όλα μου τα σκαμνάκια είναι από ανάθρικα - απάντησε απορημένη η Αριάδνη κι όταν ο Τόνι έλυσε την απορία ακούστηκε και πάλι η φωνή του ταβερνιάρη.

- Βρε, βρε πόσα πράγματα θα μάθουμε σήμερα.

- Να γιατί είμαι τόσο ερωτευμένος με τις ελληνικές ταβέρνες, είπε ο Τόνι - είναι τόσο ζεστές, τόσο οικίες, τόσο

ανθρώπινες.

Η αλήθεια είναι πως ούτε κι εμείς το ξέραμε πως ο Προμηθέας έκρυψε τη φωτιά που είχε κλέψει από τους θεούς σε ανάθρικα. Κι ο Τόνι δοκίμασε στην πράξη αυτό που βρήκε στο αρχαίο κείμενο. Οι ψαράδες και τώρα προστατεύουν την φωτιά στις βάρκες κρύβοντάς την στην αναθρίκα. Η σκηνογράφος λοιπόν της ταινίας του ζήτησε σαν δώρο από την Κύπρο οτιδήποτε φτιαγμένο από ανάθρικα.

Η βραδιά προχωρούσε, το τριγύρω τοπίο ημέρευε και μαλάκωσε μέσα στο θάμπος του φεγγαριού. Κι η εκκλησία που κρεμόταν με το καμπαναριό της πάνω από την ταβέρνα λες κι είχε γίνει πιο απόκοσμη μέσα στη σιωπή της. Οι λιχουδιές όμως συνέχιζαν να καταφθάνουν, κι οι κουβέντες μας πηδούσαν από θέμα σε θέμα. Από τους «Ιχθυετές» του Σοφοκλή που τους ανέβασε σε δική του διασκευή σε παγκόσμια πρεμιέρα στους Δελφούς το '88 και που για την πρεμιέρα του Λονδίνου χρησιμοποίησε λεπτομέρεια από ψηφιδωτό της Πάφου με τον Απόλλωνα και τον Μαρσύα μέχρι τον πόλεμο στην Βοσνία όπου έδωσε το παρόν του ο Τόνι σαν πολεμικός ανταποκριτής. Μόνο που οι ανταποκρίσεις του ήταν ποιήματά του δημοσιεύτηκαν στην πρώτη σελίδα της «Γκάρντιαν». Εχει θέσεις ο Τόνι, στέρεο υπόβαθρο, είναι ανελέητος εναντι εκείνων που μολύνουν και στραγγαλίζουν την ζωή. Και τα λέει όλα, δίνει σφαιρικά εκείνο που θέλει να πει το ίδιο όπως οι κλασικοί, οι δάσκαλοι του.

Περηφανεύεται να λέει πως είναι γιος εργάτη, πως ο ένας του θεός ήταν κωφάλαλος κι

Όλοι οι χώροι, που επελέγησαν για τα γυρίσματα, είναι με κάποιο τρόπο «κρανίου τόποι». Γιγαντιαία βιομηχανικά συγκροτήματα, μολυσμένη στο έπακρο γη, νεκρά δάση, ποτάμια, θάλασσες, αέρας που πνίγει μια εικόνα εν αποσυνθέσει. Κι ανάμεσα απ' αυτά τα φοβερά στην όψη τοπία περνά σε σιωπηλή πομπή ο επίχρυσος ανδριάντας του μυθικού Προμηθέα σκαρφαλωμένος σ' ένα φορτηγό με τη γροθιά υψωμένη. Και κάπου-κάπου στην θλιβερή αυτή διαδρομή αγάλματα, απομεινάρια μιας εποχής που χρησιμοποιήσα αλόγιστα κι εγκληματικά τη φωτιά, την υπέρτατη αυτή δύναμη που έκανε τον άνθρωπο Άνθρωπο